

Οἱ ἔχοντες τὸν βαθμὸν ἄριστα ἐδικαιοῦντο μετὰ τὴν συμπλήρωσιν πενταετοῦς ὑπηρεσίας νὰ προσέλθουν εἰς ἐξετάσεις καὶ καταταχθοῦν εἰς τὴν β' τάξιν τῶν διδασκαλείων.

Προκειμένου περὶ τῶν γραμματοδιδασκάλων, ὡς ἐξῆς ἐκφράζεται περὶ αὐτῶν ἡ αἰτιολογικὴ ἐκθέσις τῶν νομοσχεδίων τοῦ 1899 «ἐκεῖνοι ὁμως, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς τοῦλάχιστον ὑπολαμβάνομεν ἀνεπιδέκτους οἵασδήποτε βελτιώσεως, εἶναι οἱ γραμματοδιδάσκαλοι, οἱ ἀνερχόμενοι ἤδη εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας. Πρόκειται περὶ ἐνὸς κακοῦ ἀναγκαίου, τὸ ὁποῖον ἀδύνατον νὰ θεραπεύσωμεν ταχέως διὰ μόνων τῶν δημοδιδασκάλων». Καὶ ἔχει δίκαιον. Πλέον τῶν 30 ἐτῶν παρήλθον ἕκτοτε καὶ οἱ γραμματοδιδάσκαλοι ἐξακολουθοῦν νὰ προσφέρουν τὰς ἀνεπιθυμήτους ὑπηρεσίας των εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν.

Ὁ νόμος ΒΤΜΘ' τοῦ 1895, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸν καταστατικὸν νόμον, οὕτως εἶπεῖν, τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, καὶ κατὰ τὸν ὁποῖον ἦτο ὠργανωμένη αὕτη μέχρις ἐπ' ἐσχάτων, ἀνεγνώρισε τὴν ὑφισταμένην μέχρι τότε κατάστασιν ὅσον ἀφορᾷ τὸ προσωπικὸν τῶν δημοτικῶν σχολείων. Προσεπάθησε μόνον νὰ ἐπιφέρῃ βελτίωσιν τινὰ ὡς πρὸς τοὺς γραμματιστάς, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἠθέλησε ν' ἀπαλλάξῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν, πρὸς τοῦτο δ' ὥρισε, ὅτι εἰς τὰ γραμματοδιδασκαλεῖα διορίζονται οἱ ἐκτὸς ὑπηρεσίας τριτοβάθμιοι δημοδιδάσκαλοι, μόνον δ' ἐν ἐλλείψει τοιούτων ἐπέτρεψε νὰ διορίζονται καὶ ἀπόφοιτοι τῶν ὑποδιδασκαλείων ἢ τῶν λοιπῶν κατηγοριῶν γραμματοδιδάσκαλοι.

Ἦδη τὸ προσωπικὸν τῶν δημοτικῶν σχολείων ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν πρὸ τοῦ 1878 ἀναγνωρισθέντων δημοδιδασκάλων, οἵτινες κατὰ τὸ πλεῖστον ἦσαν ἀνίκανοι, ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῶν μετὰ τὸ 1878 λειτουργησάντων διδασκαλείων, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν καλύτεραν μερίδα τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, καὶ ἐκ τῶν γραμματοδιδασκάλων, οἱ ὁποῖοι πάλιν διεκρίνοντο εἰς τοὺς πτυχιούχους ὑποδιδασκαλείων, (γραμματιστάς) ἀνεκτοῦς πως καὶ τοὺς ἔχοντας ἀπολυτήριον Ἑλλην. σχολείου ἢ ἱερατικῆς σχολῆς (γραμματοδιδασκάλους), οἵτινες ἦσαν ὅλως ἀκατάλληλοι.

Εἰς τὰς ἐκθέσεις των τοῦ 1897 ὡς ἐξῆς οἱ ἐπιθεωρηταὶ ἐκφράζονται περὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων:

Νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. (Μεγαρεύς, ἐπιθεωρητής). «Οἱ μὴ ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ 1878 καὶ ἐντεῦθεν λειτουργούντων διδασκαλείων προερχόμενοι δημοδιδάσκαλοι, γενικῶς εἶπεῖν, οὔτε τὴν ὕλην τῆς διδασκαλίας κατέχουσιν, οὔτε τὸν τρόπον, καθ' ὃν αὕτη δύναται νὰ μεταδοθῆ γινώσκουσιν. Αἱ ἀσκήσεις, ἃς οὔτοι ἠσκήθησαν, δὲν ἦσαν βεβαίως ἱκαναὶ εἰς τὸ δυσχερέστατον ἔργον αὐτοὺς νὰ παρασκευάσωσι. Πᾶσα αὐτῶν ἢ ἐν τῷ σχολείῳ ἐνέργεια ἄστοχος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀποβαίνει... Ἐλλείψεις εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους τούτους (τοὺς ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ 1878 καὶ ἐντεῦθεν λειτουργούντων διδασκαλείων) παρατηροῦμεν σπανιώτερον μὲν εἰς τὰ ἄλλα μαθήματα, συνηθέστερον δὲ εἰς τὰ φυσιογνωστικὰ καὶ τὰ τεχνικά· θαυμαστὸν δὲ ὅτι καὶ ἢ εἰς τὰ παιδαγωγικὰ μαθήματα μὲν μορφωσις αὐτῶν τοιαύτας ἐλλείψεις οὐχὶ σπανίως παρουσιάζει, ὥστε ἀποροῦμεν πῶς ἐκρίθησαν ἱκανοὶ διὰ τὸ ἔργον τὸ παιδαγωγικὸν ἄνθρωποι, οἵτινες αὐτοὶ πολλάκις ἐστερημένοι ἀγωγῆς φαίνονται ἀνίκανοι τὴν σημασίαν καὶ δύναμιν τῶν διαφόρων τῆς ἀγωγῆς μέσων νὰ ἐκτιμήσωσιν... ».

Νομοῦ Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου (ἐκθεσις Μπουκουβάλα). Οἱ νέοι διδάσκαλοι οἱ ἐκ τῶν διδασκαλείων ἀποφοιτῶντες, οἱ κατὰ νόμον εἰς τὰς θέσεις δικαίως προτιμώμενοι, διαψεύδουσι πολλάκις ἐν μέρει τὰς προσδοκίας, τὰς ὁποίας ἢ ὑπηρεσία ἐπ' αὐτῶν ἐστήριξεν... ὅσον ἀφορᾷ τοὺς γραματοδιδασκάλους προτείνω ν' ἀντικατασταθῶσιν οἱ πλεῖστοι αὐτῶν διὰ γραμματιστῶν. Οἱ γραμματισταὶ εἶναι νέοι ἀσκηθέντες ἐπὶ ὀλόκληρον ἔτος ἐν τοῖς ὑποδιδασκαλείοις καὶ ἐπομένως γνωρίζοντές πως καὶ σχολεῖον νὰ διευθύνωσι καὶ μετὰ τίνος μεθόδου νὰ διδάσκωσιν, ἐνῶ οἱ πλεῖστοι τῶν γραματοδιδασκάλων, στρατολογούμενοι συνήθως ἐκ τῶν ἀγρῶν, ἄνθρωποι μὴ εὐδοκιμοῦντες εἰς οὐδεμίαν ἐργασίαν, κατ' ἀνεξήγητον τρόπον προμηθευθέντες ἐν ἀπολυτήριον Ἑλλην. σχολείου, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀμαθεῖς, ἀπαιδαγώγητοι, ἄξεστοι, ἀμόρφωτοι, οὐ μόνον ἀδυνατοῦντες νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν παιδῶν, ἀλλὰ τούναντίον ἐνσπείροντες εἰς αὐτοὺς βάναισα αἰσθηματὰ καὶ ὑποθάλπροντες τὰς κακίας των καὶ στρεβλοῦντες τὴν διάνοιάν των... ».

Ὅπως εἶδομεν, ὁ νόμος τοῦ 1895 ἐπέτρεπε τὸν διορισμὸν γραμματιστῶν μόνον ἐν ἑλλείψει ἀποφοίτων τῶν διδασκαλείων τριτοβαθμίων δημοδιδασκάλων. Συνέπεια τούτου ὑπῆρξε νὰ παύσῃ ἔκτοτε ἡ λειτουργία τῶν ὑποδιδασκαλείων, ἐφ' ὅσον οἱ ἀπόφοιτοὶ τῶν δὲν θὰ διωρίζοντο. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ πτυχιούχοι δημοδιδάσκαλοι δὲν ἦσαν τόσοι ὅσους ἀπῆτουν αἱ ἀνάγκαι τῆς χώρας, τὸ Κράτος κατέφευγε καὶ πάλιν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀποφοίτων τοῦ Ἑλλην. σχολείου καὶ τοιοῦτοτρόπως, ἀντὶ νὰ βελτιωθῇ, ἐχειροτέρευεν ἡ ποιοτικὴ κατάστασις τῶν διδασκάλων, διότι ἀναντιρρήτως οἱ ἀπόφοιτοὶ τῶν ὑποδιδασκαλείων, οἱ γραμματισταὶ ἦσαν πολὺ ἱκανώτεροι τῶν γραμματοδιδασκάλων. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως ταύτης ὀρμώμενα τὰ νομοσχέδια τοῦ 1899 ἐπανέφερον εἰς λειτουργίαν τὰ ὑποδιδασκαλεῖα, ἀλλ' ὡς γνωστὸν, δὲν ἐψηφίσθησαν τὰ νομοσχέδια ταῦτα.

Ἡ ἀπὸ τοῦ 1880 ἀρχίσασα ἀνησυχία τοῦ Κράτους ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα ἐξηκολούθησε καὶ μεταγενεστέρως, εὐλόγως δ' ἐθεωρεῖτο ὡς πρωτεῦον ἡ μόρφωσις τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπεστάλησαν ἡ 1901 εἰς Εὐρώπην κατόπιν διαγωνισμοῦ δι' εὐρυτέρας σπουδὰς καὶ ἄλλοι ἐκπαιδευτικοὶ ὡς ὑπότροφιοι τοῦ Κράτους. Ἐν τῷ μεταξύ δ' ἐσπούδαζον καὶ ἄλλοι ἰδίαις δαπάναις, εἰς τρόπον ὥστε τὸ 1910 νὰ εὐρίσκωνται ἐν Ἑλλάδι ἄρκετοὶ παιδαγωγοί, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν διηύθυνον διδασκαλεῖα, ἄλλοι δὲ κατεῖχον ἀνωτέρας θέσεις τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου.

Τὰ νομοσχέδια τοῦ 1913 ἀνεγνώριζον ὡς διδασκάλους μόνον

1. Διὰ τὰ παιδαγωγικὰ ἐστάλησαν τότε οἱ Δ. Λάμπας, χρηματίσας πρόεδρος τοῦ γνωμοδοτικοῦ Ἐκπαιδ. συμβουλίου καὶ Ν. Ἐξαρχόπουλος, καθηγητῆς τῆς παιδαγωγικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν διὰ τὰ τεχνικὰ οἱ Γιαβάσης, ὅστις ἐχρημάτισε κατόπιν διευθυντῆς τοῦ ἰδρυθέντος διδασκαλείου τῆς τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως, καὶ Γεωργαντῆς, καθηγητῆς τῆς Σιβιτανιδείου ἐπαγγελματικῆς σχολῆς, διὰ τὴν γυμναστικὴν οἱ Ι. Χρυσάφης, χρηματίσας διευθυντῆς τῆς φυσικῆς ἀγωγῆς εἰς τὸ Ὑπουργεῖον καὶ Φ. Καρβελάς, γεν. ἐπιθεωρητῆς τῆς γυμναστικῆς καὶ διὰ τὰ γαλλικὰ οἱ Ἀδαμαντίου καὶ Συριγός.

τούς ἀποφοίτους τῶν διδασκαλείων, ἐπέτρεπον δὲ κατ' ἀνοχὴν τὸν διορισμὸν καὶ ἀποφοίτων τῶν παλαιῶν ὑποδιδασκαλείων. Ἄλλὰ καὶ ἐκ τῶν νομοσχεδίων τούτων δὲν ἐψηφίσθησαν εἰμὴ τὰ περὶ διδασκαλείων καὶ τὰ περὶ διοικήσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως. Διὰ τοῦ περὶ διδασκαλείων νόμου τοῦ 1914 κατηργήθη ἡ διάκρισις τῶν δημοδιδασκάλων ἀνολόγως τοῦ βαθμοῦ των εἰς πρωτοβαθμίους, δευτεροβαθμίους καὶ τριτοβαθμίους, ἀναγνωρισθέντος ὅτι ὁ βαθμὸς τοῦ πτυχίου δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ δημιουργήσῃ τόσον σημαντικὴν διαφορὰν ὡς πρὸς τὴν ἱεραρχίαν καὶ τὸν μισθόν.

Καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ΒΤΜΘ' νόμου τὸ προσωπικὸν τῶν δημοτικῶν σχολείων ἔβαινε βελτιούμενον, τοῦλάχιστον ἀπὸ ἀπόψεως προελεύσεως, διότι οἱ μὲν παλαιοὶ τῶν ἐπιτροπῶν δημοδιδασκαλοὶ καὶ ὑποδιδάσκαλοι (γραμματισταί), ὁσημέραι ἐξέλειπον, οἱ δὲ ἀπόφοιτοι τῶν διδασκαλείων ἐπληθύνοντο. Τὸ 1914 ὅμως, μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῶν νέων χωρῶν (Μακεδονίας, Θράκης, Ἡπείρου, Κρήτης καὶ νήσων Αἰγαίου), καὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴν αὐτῶν ἀφομοίωσιν, εἰσῆχθησαν καὶ πάλιν στοιχεῖα ἄνευ προσόντων εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν. Ὁ νόμος 402 τοῦ 1914 οὐ μόνον διετήρησεν, εἰς ἃς θέσεις εὐρέθησαν ὑπηρετοῦντες, τοὺς διδασκάλους, ἀλλ' ἐπέτρεψε νὰ διορίζωνται καὶ εἰς τὰς νέας χώρας καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα εἰς ὅσους εἶχον ὑπηρετήσῃ καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἐν ταῖς νέαις χώραις ἐπὶ διετίαν. Δεδομένου δ' ὅτι ἐπὶ Τουρκοκρατίας δὲν ἐκρατοῦντο τακτικὰ ἀρχεῖα ἐν τοῖς σχολείοις, ἐξ ὧν θὰ ἠδύνατο ν' ἀποδεικνύηται ἡ προϋπηρεσία, πολλὰ δὲ τῶν τηρουμένων κατεγράφησαν κατὰ τὸν πόλεμον, εἰς οἷονδήποτε ἦτο δυνατόν νὰ προμηθεύηται πιστοποιητικὸν προϋπηρεσίας καὶ νὰ διορίζηται δημοδιδάσκαλος, καίτοι οὐδεμίαν σχέσιν εἶχε μὲ τὸ διδασκαλικὸν ἔργον ἢ εἶχε πρὸ πολλοῦ ἐγκαταλείψει αὐτό. Ὀφείλομεν ὅμως νὰ σημειώσωμεν, ὅτι πλεῖστοι ἐκ τῶν πραγματικῶν διδασκάλων τῶν νέων χωρῶν ἦσαν ἄριστοι διδάσκαλοι. Ἄλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον συνετέλεσεν εἰς τὴν νοθείαν τοῦ προσωπικοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων, ἦτο ἡ δημιουργηθεῖσα μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν τοῦ 1922 κατάστασις. Τὸ Κράτος πρὸς ἀνακούφισιν τῆς δυστυχίας τῶν προσφύγων ἐξέδωκε τὸ Ν. Δ. τῆς 23 Ὀκτωβρ. 1922,

δι' οὗ ἐπέτρεψε νὰ διορίζωνται διδάσκαλοι, ὅσοι δι' ἐνόρκου βεβαιώσεως δύο μαρτύρων ἐπιστοποιίουν, ὅτι προϋπηρέτησαν ὡς τοιοῦτοι. Παρουσιάσθησαν λοιπὸν σμήνη ὀλόκληρα ὑποψηφίων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐλάχιστοι μόνον εἶχον τὰ προσόντα, οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν λοιπῶν ἐχειροτονήθησαν εἰς διδασκάλους ἐξ ἐμπόρων, παντοπωλῶν, ὄπωροπωλῶν καὶ χειρωνάκτων. "Ολοὶ αὐτοί, μὲ τὴν σπουδὴν, ἣτις ἐχαρακτήριζε τὴν κεντρικὴν ὑπηρεσίαν κατὰ τὴν ἀγωνιώδη ἐκείνην ἐποχὴν, διωρίσθησαν καὶ ἐξακολουθοῦν ἀκόμη καὶ τώρα νὰ παρέχουν τὰς ἐπιζημίους ὑπηρεσίας των εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν.

"Ἐν ἐκ τῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς παρ' ἡμῖν δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἦτο καὶ ἡ μετεκπαίδευσις τῶν δημοδιδασκάλων. Ἀπὸ τοῦ 1915 εἶχε θεσπισθῆ ἡ τεχνικὴ μετεκπαίδευσις αὐτῶν. Εἰς τὸ ἴδρυθὲν τότε διδασκαλεῖον τῆς τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως ἠδύναντο νὰ φοιτοῦν ἐπὶ ἓν ἔτος 30 δημοδιδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι κατόπιν ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς θέσεις των ἐλάμβανον ὡς ἐπίδομα τὸ 1/5 τοῦ μισθοῦ των. Τὸ διδασκαλεῖον τοῦτο ἐλειτούργησε μέχρι τοῦ 1926, ὅποτε, διὰ λόγους οἰκονομίας δῆθεν, κατηργήθη καὶ τοιοῦτο γρόπως ἐστερήθη ἡ ἐκπαίδευσις ἐνὸς σημαντικοῦ παράγοντος βελτιώσεως. Ἀπὸ τοῦ 1922 δὲ διὰ τοῦ νόμου 2857 ἐπραγματοποιήθη ἡ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον μετεκπαίδευσις τῶν δημοδιδασκάλων. Πεντήκοντα ἐξ αὐτῶν κατ' ἔτος κατόπιν ἐπιτυχῶν ἐξετάσεων διδάσκονται ἐπὶ δύο ἔτη τὰ ἐξῆς μαθήματα: α) σωματολογία τοῦ παιδίου, β) ψυχολογίαν τοῦ παιδίου, γ) γενικὴν παιδαγωγικὴν, δ) γενικὴν διδακτικὴν, ε) διδακτικὴν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, στ) διδακτικὰς ἀσκήσεις, ζ) σχολικὴν ὑγιεινὴν, η) στοιχεῖα φυσικῆς πειραματικῆς, θ) στοιχεῖα χημείας, ι) ζωολογίαν, ια) φυτολογία, ιβ) στοιχεῖα γεωλογίας καὶ ὄρυκτολογίας, ιγ) νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν, ιδ) ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ ιε) χειροτεχνίαν καὶ ἰχνογραφίαν. Τὴν διεύθυνσιν τῶν μαθημάτων ἔχει ὁ καθηγητὴς τῶν παιδαγωγικῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, τὰ δὲ μαθήματα διδάσκουν οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου ἢ ἄλλα εἰδικὰ πρόσωπα. Μετὰ τὸ πέρασ τῆς διετίας ὑφίστανται ἐξετάσεις, οἱ δ' ἐπιτυχῶν κατ' αὐτὰς λαμβάνου

πτυχίον, τὸ ὁποῖον παρέχει εἰς αὐτοὺς τὸ πλεονέκτημα νὰ συντέμνηται κατὰ τὸ ἥμισυ ὁ χρόνος τῆς εἰς ἀνώτερον βαθμὸν προαγωγῆς των. Ἐκ τῶν μετεκπαιδευθέντων δημοδιδασκάλων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, οἵτινες ἀνέρχονται ἤδη εἰς 500 περίπου, λαμβάνονται καὶ οἱ ἐπιθεωρηταὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων.

Ἐκτὸς τῆς μετεκπαιδεύσεως ταύτης ὑφίσταται καὶ ἡ γεωργικὴ μετεκπαίδευσις. Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Κράτους ἰδρυμένα πέντε γεωργικὰ φροντιστήρια μετεκπαιδεύονται ἄλλοι μὲν ἐπὶ ἓν, ἄλλοι δὲ ἐπὶ δύο ἔτη, 50 κατ' ἔτος δημοδιδάσκαλοι, οἵτινες κατόπιν, τοποθετούμενοι εἰς ἀγροτικὰς περιφέρειας κατὰ προτίμησιν, χρησιμοποιοῦνται ὡς παράγοντες τῆς γεωργικῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ, διδάσκουν δὲ συγχρόνως εἰς τὰ Κυριακὰ λεγόμενα γεωργικὰ σχολεῖα.

Ἡ διάκρισις τῶν δημοδιδασκάλων εἰς πρωτοβαθμίους, δευτεροβαθμίους καὶ τριτοβαθμίους διετηρήθη μέχρι τοῦ 1922, ὅτε διὰ τοῦ νόμου 2958 κατηργήθη ἡ τάξις τῶν τριτοβαθμίων, ὠνομάσθησαν δὲ τριτοβάθμιοι δημοδιδάσκαλοι οἱ τέως ὑποδιδάσκαλοι (γραμματισταί). Τὸ 1926 δὲ διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 21 Ἀπριλίου 1926 ὑπήχθησαν εἰς τὴν γενικὴν ὑπαλληλικὴν ἱεραρχίαν, καταταχθέντες εἰς ἕξ βαθμοὺς ἀναλόγως πρὸς τὰ προσόντα των. Οἱ μὴ ἔχοντες πτυχίον διδασκαλείου κατετάχθησαν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ γραφέως β' τάξεως, μὲ δικαίωμα προαγωγῆς κατόπιν ὠρισμένης ὑπηρεσίας μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ γραμματέως β' τάξεως, οἱ δ' ἀπόφοιτοι τῶν διδασκαλείων εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀκολουθοῦ μὲ δικαίωμα προαγωγῆς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ εἰσηγητοῦ. Εἰς τοὺς μὴ πτυχιούχους, ἐφ' ὅσον εἶχον ἐνδεικτικὸν προαγωγῆς ἐκ τῆς α' τοῦλάχιστον τάξεως τετραταξίου γυμνασίου ἐχορηγήθη δικαίωμα μετεκπαιδεύσεως εἰς ἰδρυθέντα παρὰ τοῖς διδασκαλείοις μονοτάξια τμήματα, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας ἀποκτοῦν δικαίωμα προαγωγῆς.

Κατὰ τὸ 1922, μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν προσφύγων εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνετράπη ἡ ἰσορροπία τῶν ἀποφοίτων τῶν διδασκαλείων πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας καὶ πρὸς ἐξεύρεσιν προσωπικοῦ ἰδρύθησαν τὰ μονοτάξια διδασκαλεῖα, εἰς ἃ ἐφοίτων ἐπὶ ἓν ἔτος οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον γυμνασίου. Τὰ μονοτάξια διδασκαλεῖα ἐλείψαντο μέχρι τοῦ 1929, ὅτε, ἐπειδὴ οἱ πτυχιούχοι τῶν διδα-

καλείων ἦσαν περισσότεροι ἀπὸ τὰς κενὰς θέσεις, κατηργήθησαν. Ἦδη ἀπὸ ἀπόψεως προσόντων διακρίνονται εἰς τὰς ἐξῆς κατηγορίας οἱ ὑπηρετοῦντες δημοδιδάσκαλοι· α) τοὺς πρόσφυγας, τοὺς διορισθέντας ἐπὶ τῇ βράσει τῆς προϋπηρεσίας των, β) τοὺς ἔχοντας ἐνδεικτικὸν προαγωγῆς κατωτέρας τάξεως τοῦ γυμνασίου, γ) τοὺς ἔχοντας ἀπολυτήριον γυμνασίου, δ) τοὺς πτυχιούχους πολυταξίων διδασκαλείων, ε) τοὺς πτυχιούχους μονοταξίων διδασκαλείων, στ') τοὺς μετεκπαιδευθέντας εἰς τὸ διδασκαλεῖον τῆς τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως, ζ) τοὺς μετεκπαιδευθέντας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, η) τοὺς μετεκπαιδευθέντας εἰς τὰ γεωργικὰ φροντιστήρια. Δεδομένου δ' ὅτι ἀπὸ τοῦ 1930 τὰ τριτάξια διδασκαλεῖα μετετράπησαν εἰς πεντατάξια, ὑπάρχουν δύο κατηγορίαι πτυχιούχων.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ποιότητα τοῦ νῦν ὑπηρετοῦντος προσωπικοῦ αὕτη καταφαίνεται ἐκ τῶν σχετικῶν ἐκθέσεων τῶν ἐπιθεωρητῶν, ὑποβληθεισῶν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον κατὰ τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1930—1931.

2. Δημοδιδασκάλισσαι. Κατὰ τὸν νόμον τοῦ 1834 καὶ αἱ δημοδιδασκάλισσαι προσελαμβάνοντο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν καθ' ὃν τρόπον καὶ οἱ ἄρρενες διδάσκαλοι, ἦτοι ἡ ἐφοίτων εἰς τὸ διδασκαλεῖον ἢ ὑφίσταντο ἐν αὐτῷ ἐξετάσεις καὶ ἐλάμβανον ἄδειαν ἀσκήσεως τοῦ ἔργου τοῦ διδασκάλου. Ἐννοεῖται, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἐκείνην ἐποχὴν τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἡ ἐκπαίδευσις τῶν θηλέων ἦτο εἰς ὅλως ἐμβρυώδη κατάστασιν καὶ δὲν ἦτο αἰσθητὴ ἢ ἔλλειψις διδασκαλισσῶν.

Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῶν ἔχουσῶν ὠριμον ἡλικίαν, δὲν ὑπῆρχον αἱ γνωρίζουσαι γράμματα, διδασκάλισσαι διωρίζοντο νεάνιδες, πολλάκις μὴ ὑπερβᾶσαι τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας νὰ προκαλέσῃ τὸ ἀπὸ 10 Ἰουλίου 1835 διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ὠρίσθη ὡς ἐλάχιστος ὅρος τῆς ἀπαιτουμένης ἡλικίας διὰ τὸ ἐπάγγελμα τῶν διδασκαλισσῶν εἰς 15 ἔτη.

Ὡς δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τοῦ αἰτιολογικοῦ τοῦ ἀπὸ 13 Ὀκτωβρ. 1861 διατάγματος, τὸ Κρατικὸν διδασκαλεῖον ἐχρησίμευε μόνον διὰ τὴν ἐξέτασιν ὄσων ἔμελλον νὰ λάβουν πτυχίου διδασκαλίσεως, διότι οὐδεμία ἐκ τούτων ἐφοίτα εἰς αὐτό. Ἐνεκα

τούτου διὰ τοῦ ἰδίου διατάγματος ἀνεγνωρίσθη τὸ ὑπὸ τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας συντηρούμενον σχολεῖον «ὡς συμπληροῦν τὸ διδασκαλεῖον καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ ἐξέτασιν τῶν διδασκαλισσῶν. Τὸ αὐτὸ ἐπανέλαβε μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1864 γενομένην κατάργησιν τοῦ κρατικοῦ διδασκαλείου καὶ τὸ ἀπὸ 11 Μαΐου 1867 διάταγμα. Διὰ νὰ προσαρμοσθῇ δὲ περισσότερο πρὸς τὸν ἐν λόγῳ σκοπὸν τὸ σχολεῖον τοῦτο προσετέθησαν εἰς αὐτὸ διὰ τοῦ ἀπὸ 24 Ἀπριλίου 1881 διατάγματος καὶ παιδαγωγικά μαθήματα, ἤτοι ἐμπειρική ψυχολογία μετὰ στοιχειώδους λογικῆς, παιδαγωγικῆς, διδακτικῆς καὶ μεθοδικῆς μετ' ἀσκήσεων.

Ἄλλ' ἤδη ἤρχισε νὰ ἐπεκτείνεται ἡ ἐκπαίδευσις τῶν θηλέων καὶ ἡ ἔλλειψις διδασκαλισσῶν καθίστατο μᾶλλον αἰσθητή. Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1334 τῆς 12 Μαρτίου 1856 ἐγκυκλίου του ἔγραφε πρὸς τοὺς νομάρχας· «Γνωρίζετε πάντως τὰς δυσχερείας, ὅσαι καθιστῶσιν ἀδύνατον πρὸς τὸ παρὸν τὴν ἀναπλήρωσιν τῶν δημοδιδασκαλισσῶν, ὅσων τὸν διορισμὸν ἐξαιτοῦνται πρὸ πολλοῦ οἱ διάφοροι τοῦ Κράτους δήμοι, οἵτινες, ἐννοήσαντες τὴν ἀνάγκην τῆς τοῦ γυναικείου φύλου ἐκπαιδεύσεως καὶ σχολεῖα κορασίων συνέστησαν καὶ τὴν πρὸς τοῦτο δαπάνην προθύμως ὑπελόγισαν, βέβαιοι ὅτι καὶ τὴν Κυβέρνησιν εὐρίσκουσι προθυμουμένην νὰ συνδράμῃ τὴν ἀξιέπαινον αὐτῶν σπουδὴν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται ἡ ἐντελής τοῦ ἔθνους ἠθοποίησις...». Συνίστα δ' εἰς αὐτοὺς ὅπως διατάξουν τοὺς δήμους νὰ στείλουν ἀνὰ μίαν νεάνίδα ἕκαστος εἰς τὸ διδασκαλεῖον τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας.

Ἐκτοτε κύριον φυτώριον τῶν διδασκαλισσῶν ὑπῆρξαν τὰ διδασκαλεῖα τῆς Φιλεκπ. Ἑταιρείας, τὰ ὁποῖα μεταγενεστέρως ἐποπλασσιάσθησαν. Λόγῳ ὅμως τῆς κακῆς λειτουργίας αὐτῶν, αἱ ἀπόφοιτοί των δὲν ἦσαν εἰμὴ ψυχροὶ φορεῖς ξηρῶν τινῶν γνώσεων καὶ μεγάλων κακιῶν. Διὰ τοῦτο πολλάκις ἐτονίσθη εἰς τὸ Κράτος, ὅτι ὤφειλε πλέον ν' ἀναλάβῃ αὐτὸ τὴν μόρφωσιν τῶν θηλέων. Ἀλλὰ δυστυχῶς μόλις ἀπὸ τοῦ 1914 κατώρθωσε τοῦτο ν' ἀναλάβῃ μέρος τι μόνον τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν θηλέων διὰ τῆς ἰδρύσεως ἰδίων διδασκαλείων διὰ ταῦτα καὶ τῆς χορηγήσεως τῆς ἀδείας

ὅπως εἰς τὰ μεικτὰ διδασκαλεῖα φοιτοῦν κατὰ τὸ 1/3 θήλεα. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ κρατικὰ διδασκαλεῖα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν πάντα μεικτὰ, λειτουργοῦν ἤδη καὶ τὰ τῆς Φιλεκπ. Ἑταιρείας, ἅτινα ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἀνεγνωρισμένα ὡς ἰσότιμα πρὸς τὰ δημόσια.

Τὰ κατωτέρω ἀποστάσματα ἐκθέσεων τῶν ἐπιθεωρητῶν δίδουν εἰκόνα τινὰ τῆς ποιότητος τῶν διδασκαλισσῶν.

Ἐκθεσις Ἑλένης Ν. Μπουκουβάλα τῆς 23 Ἀπριλίου 1899. «Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ διδασκαλικὸς κλάδος περιλαμβάνει εἰς τοὺς κόλπους τοῦ διδασκαλίσσας, δυναμένας νὰ προβληθῶσιν ὡς πρότυπα ποικίλης ἀρετῆς... Ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ διδασκάλισσαι αὗται ἀποτελοῦν μικρὰν μειονότητα... Αἱ πλείσται τῶν διδασκαλισσῶν ἡμῶν στεροῦνται τῶν προρρηθεισῶν ἀρετῶν. Πλὴν ἠθικῶν ὀλισθημάτων, τὰ ὁποῖα ἐγένοντο πολλαχοῦ αἴτια, ὥστε κοινότητες πολλαί νὰ φεύγωσι τὰ σχολεῖα, φρουοῦσαι ὅτι δὲν ἔχει στήσει ἐν αὐτοῖς τὸν θρόνον τῆς ἠ Αἰδῶς καὶ ἡ Σωφροσύνη, καὶ ἄλλαι κακίαι, ἐξ ὧν συγκροτεῖται ὁ χαρακτήρ τῶν πλείστων διδασκαλισσῶν, δὲν συντελοῦσι πρὸς διάπλασιν τῆς ψυχῆς τῶν μαθητριῶν καὶ πρὸς προαγωγὴν τοῦ ἠθους αὐτῶν... Πολλαί τῶν διδασκαλισσῶν εἶναι τοσοῦτον ἐριστικαί, ὥστε σπανιώτατα νὰ μὴ εὔρη τις διχόνοϊαν μεταξὺ συνυπηρετουσῶν τοιούτων. Ἡ διάστασις μάλιστα ἐπιτείνεται ἐπὶ τοσοῦτον πολλάκις, ὥστε καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλας ὁμιλίαν διακόπτουσι καὶ ἐναντίον ἀλλήλων δὲν ὀκνοῦσι ν' ἀπευθύνωσιν ὕβρεις δεινὰς καὶ ἐνώπιον μάλιστα τῶν μαθητριῶν καὶ συκοφαντίας καὶ κατηγορίας νὰ ἐκτοξεύωσιν... Ἀλλαι κακίαι, οὐκ ὀλίγον ἐπιβλαβῶς ἐπιδρῶσαι ἐπὶ τοῦ σχολείου, εἶναι ἡ ἔλλειψις ἀληθοῦς θρησκευτικοῦ συναισθήματος τῶν πλείστων διδασκαλισσῶν... ἡ καταφρόνησις πρὸς τὰς οἰκιακὰς καὶ ἀγροτικὰς ἐργασίας... ἡ προσποίησης περὶ τὴν συμπεριφορὰν καὶ μάλιστα περὶ τὴν προφορὰν —πολλαί ἐξ αὐτῶν τραυλίζουσι, προφέρουσι σεσυρμένως ἢ ἀτόνως τὸ ρ, ἀλλοιοῦν τὸν τόνον τῆς φωνῆς των, ὥστε νὰ καθίστανται καὶ κωμικαὶ καὶ ἀηδεῖς—... ἡ ἔλλειψις ἀγάπης πρὸς τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβον. Ἐὰν ἡ διδασκάλισσα εἶναι ἄγαμος... δὲν βλέπει τὴν ὥραν, πότε διὰ τοῦ ὕμεναίου ν' ἀποτινάξῃ τὸν ζυγόν, ὃ ὁποῖος ὀνομάζεται δημοσία ὑπηρεσία... ἡ

ὑπηρεσία τῶν μητέρων διδασκαλισσῶν εἶναι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐπιβλαβῆς εἰς τὰ σχολεῖα καὶ μάλιστα εἰς τὰ μονοτάξια... ἐγκυμονοῦσαι προσέρχονται ἄνευ οὐδεμιᾶς ὀρέξεως εἰς τὸ σχολεῖον, τίκτουςαι δ' ἀναγκάζονται ἐπὶ χρόνον πολὺν νὰ οἴκουρῶσι, καθ' ὃν τὸ σχολεῖον μένει κλειστὸν¹. Τὸ ὕψος τοῦ ζητήματος μοι ἐπιβάλλει τὴν παρρησίαν νὰ ὁμολογήσω, ὅτι τὸ κυριώτατον τῶν διδασκαλείων τῶν θηλέων, τὸ ἐν Ἀθήναις Ἀρσάκειον, ἐξ οὗ ἀπεφοίτησαν τὰ 9/10 τῶν σημερινῶν διδασκαλισσῶν, δὲν διέπλασεν, ὡς ἔδει, τοὺς χαρακτήρας αὐτῶν. Ὑπῆρξεν ἐπιβλαβὲς καὶ ὀλέθριον εἰς τὸ Κράτος φυτώριον. Παρέλαβεν εἰς τοὺς κόλπους του ψυχᾶς ὀγνάς καὶ ἐνέσπειρεν εἰς αὐτὰς τὰ σπέρματα τῶν εἰρημένων κακιῶν. Ὅσοι γνωρίζουσι τὰ μαστίζοντα τὸ Ἀρσάκειον κακά, θὰ ἀναγνωρίσωσιν αὐτὰ εἰς πολλὰς τῶν σήμερον ὑπηρετουσῶν διδασκαλισσῶν... Νῦν δ' ἐξετάσωμεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν παιδονομικὴν, ἐπιστημονικὴν καὶ μεθοδικὴν ἱκανότητα τῶν διδασκαλισσῶν, α) περὶ τῆς παιδονομικῆς ἀδεξιότητος. Ἐν τοῖς πλείστοις σχολείοις ἐπικρατεῖ ρυπαρότης, ἀταξία, ἀκοσμία, ἀπάθεια, β) περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἱκανότητος. Εἶναι οἰκτρὸν νὰ βλέπη τις διδασκαλίσσας ἀστοιχειώτους εἰς τοιοῦτον βαθμόν. Αἱ τριτοβάθμιοι δημοδιδάσκαλοι, καὶ αὗται εἶναι αἱ πλείσται, τυγχάνουσι πάντῃ ἀνερμάτιστοι, τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καταφωρῶνται τοσοῦτον

1. Ἀντίθετον γνώμην εἶχε τὸ Ὑπουργεῖον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀξίαν τῆς ἐγγάμου διδασκαλίσεως. Εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 4065 τῆς 2 Ἰουλίου 1874 ἐγκυκλίου του ἔγραφε τὰ ἑξῆς: «τὴν θέσιν συζύγου καὶ μητρὸς τεκνοφορούσης θεωρεῖ τὸ καθ' ἡμᾶς Ὑπουργεῖον ὡς ἐν τῶν κυριωτέρων προσόντων δημοδιδασκαλίσεως, ἥτις οὐ μόνον προώρισται νὰ διδάξη γράμματα, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον νὰ ἠθικοποιήσῃ διὰ τοῦ ἑαυτῆς παραδείγματος τὰ παρ' αὐτῆς διδασκόμενα κοράσια, παρέχουσα ἑαυτὴν ἐν μέσῳ βιοτικῶν δυσχερειῶν τύπον ἀγαθῆς μητρὸς καὶ ἐντίμου οἰκοκυρίας. Οὐ μόνον ἔρα πολὺ ἀπέχομεν τοῦ νὰ θεωρήσωμεν τὸν ἐν συζυγίᾳ βίον καὶ τὴν τεκνοτροφίαν ὡς ἔλλειψιν διὰ πᾶσαν δημοδιδάσκαλον, ἀλλὰ προτιμῶμεν ἐκ τοῦ ἐναντίου τὰς τοιαύτας ἀνηλίκων καὶ πρωτοπείρων νεανίδων καὶ προτρέπομεν μάλιστα αὐτὰς νὰ δώσωσιν εἰς τὴν κοινωνίαν, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ἀναστρέφονται, τὴν διὰ τῆς ἱερότητος τοῦ γάμου ἐγγύησιν, ὅτι καὶ ἐννοοῦσιν ὡς δεῖ καὶ ἐκπληροῦσιν ἐντίμως τὸν σκοπὸν διδασκάλου καὶ οἰκοδεσποίνης...».

ἀδαεῖς, ὥστε ἀδυνατοῦν ὀλίγας γραμμάς νὰ γράψωσι, χωρὶς νὰ περιπέσωσιν εἰς ἀσύγγνωστα ὀρθογραφικὰ καὶ συντακτικὰ ἁμαρτήματα. Ἀδυνατοῦσι νὰ κατανοήσωσι πολλάκις τεμάχια ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου, τὰ ὅποια εὐκολώτερον ἀντιλαμβάνονται εὐφυεῖς μαθήτριά τῆς τετάρτης τάξεως. Καὶ τῶν λοιπῶν δὲ μαθημάτων εἶναι πάντῃ ἀγευστοί. Ἀδυνατοῦν νὰ λύσωσι πρόβλημα τῶν τεσσάρων πράξεων τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν πεπλεγμένον πως. Τὴν φυσικὴν ἱστορίαν καὶ γεωγραφίαν καὶ Ἑλληνικὴν ἱστορίαν διδάσκουν συνήθως ἐκ τοῦ βιβλίου, διότι δὲν ἐνθυμοῦνται τίποτε. Οὐδὲ λόγος δὲ δύναται νὰ γίνῃ περὶ τεχνικῶν μαθημάτων. Ἐν γένει αἱ τριτοβάθμιοι δημοδιδάσκαλοι εἶναι ἐστερημένοι πάσης ἐπιστημονικῆς μορφώσεως. Ἀλλὰ τὸ κακὸν δὲν θὰ ἦτο μέγα, ἐὰν ἡ ἀμάθεια περιορίζετο μόνον εἰς ταύτας. Διότι τὸ πλῆθος τῶν διδασκαλισσῶν εἶναι τοσοῦτον, ὥστε ἡ πολιτεία θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῶν κεκτημένων ἀνώτερον βαθμὸν. Ἀλλὰ δυστυχῶς πολλὰ ἐκ τῶν δευτεροβαθμίων καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν πρωτοβαθμίων ἀποδεικνύονται ὑστεροῦσαι ἐν πλείστοις μαθήμασι· γ) περὶ τῆς μεθόδου. Ἐνταῦθα δυστυχῶς παρατηρεῖται ἡ μεγαλυτέρα ἀνικανότης. Δημοδιδάσκαλοι πρωτοβάθμιοι εἶναι πάντῃ περὶ τὴν μέθοδον πολλάκις ἐλλιπεῖς. Μάλιστα αἱ τὸ πρῶτον διοριζόμεναι ἀγνοοῦν παντάπασι πῶς νὰ πραγματευθῶσι τὰ διδακτικὰ θέματα, ταλαντευόμεναι ἀνὰ πᾶν βῆμα. Θὰ εἰσέλθω εἰς λεπτομερείας τινάς . . .

Δημοτικὴ σχολὴ Κ. (πρωτευούσης ἐπαρχίας). Ἐπιθεώρησις 24 Μαρτίου 1899... «Ἀλλὰ τὸ σχολεῖον τοῦτο εἶναι ἀνάστατον ἐνεκεν ἔριδος δεινῆς καὶ μίσους ἀσπόνδου, τὸ ὅποῖον χωρίζει τὴν διευθύντριαν τοῦ σχολείου Β. καὶ τὴν διδασκάλισσαν Ι. Σ. Τοσαύτη δ' ἔχθρα κατέχει τὰς μικρὰς ψυχὰς τῶν γυναικῶν τούτων, ὥστε ἐνώπιον αὐτῶν τῶν μαθητριῶν μικροῦ δεῖν συνεπλέκοντο καὶ διεπληκτίζοντο. Μῆλον δὲ τῆς ἔριδος εἶναι νεανίας τις τῆς πόλεως, τὴν εὖνοιαν τοῦ ὁποίου ἐκατέρα ἀντιποιεῖται, ἡ δὲ τρίτη διδάσκαλος εἶναι ὁ κρίκος, ὁ ὅποῖος προσπαθεῖ νὰ συνδέσῃ τὰς δύο διισταμένας, εἰ καὶ ὑπάρχει ὑπόνοια ὅτι αὕτη ρίπτει ἔλαιον εἰς τὴν πυράν».

Ἐκθεσις ἐπιθεωρητριάς Ἑλπιν. Δ. Καρακούση, Β' Δημοτικὴ σχολὴ θηλέων Κ. (πρωτευούσης νομοῦ)... «ὑπὸ φρίκης κατελήφθη,

ὄτε διελθοῦσα τὸν οὐδὸν τοῦ σχολείου τούτου καὶ εἰσελθοῦσα εἰς μίαν αἴθουσαν σκοτεινὴν καὶ ἀκάθαρτον εἶδον νὰ μένωσιν ἐν αὐτῇ ἐφ' ἑνὸς μὲν καθίσματος καθημένη μία παχεῖα, ἀκάθαρτος, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης φιλοκαλίας καὶ παντελῶς ἀμόρφωτος γυνὴ Ἰουδαία πλέκουσα, περίξ δ' αὐτῆς ἐπὶ βρωμεροῦ δαπέδου καθήμενα περὶ τὰ 30 νήπια, ἀκάθαρτα καὶ αὐτά, νυσταλέα καὶ κεκοπιακότα. Ἠρώτησα τὴν Ἰουδαίαν ταύτην, τί κάμνει μὲ αὐτὰ τὰ μικρὰ ἐδῶ; μοὶ ἀπήντησε· τίποτε, τὰ φυλάττω μόνον».

Αἱ διδασκάλισσαι, ἐκτὸς τῆς ἐλλιποῦς δυναμικότητός των, ἐδυσχεραίνοντο εἰς τὸ ἔργον των καὶ ἐξ ἐξωτερικῶν λόγων, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν ὀλιγώτερον σοβαροί. Κατὰ κανόνα ἡ διδασκάλισσα, τοποθετούμενη, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τὰ μικρὰ μέρη, ἀπετέλει τὸ μόνον πρόσωπον, τὸ ὅποιον ἐκίνει τὴν προσοχὴν. Ἐπ' αὐτῆς συνεκέντρωνοντο τὰ βλέμματα ὄλων. Οἱ νεαροὶ τὴν κατεδίωκον ἀναιδέστατα καὶ ἐπιμονώτατα διὰ νὰ κατακτήσουν τὴν καρδίαν της. Οἱ δημοτικοὶ ἄρχοντες τὴν ἠπείλουν καὶ τὴν ἐτυράνουν, ἂν δὲν ἐξεπλήρωνε τὰς ἐπιθυμίας των. Οἱ χωρικοὶ τὴν κατεσκόπευον καὶ τὴν ἐσυκοφάντων. Ἀπέναντι ὄλων αὐτῶν τῶν ἐπιβολῶν ἡ διδασκάλισσα ἦτο ὑποχρεωμένη οὔτε νὰ ἀντιτίθεται, διὰ νὰ μὴ ἐπισύρῃ τὴν ὄργην τῶν διωκτῶν καὶ χάσῃ τὴν θέσιν της, οὔτε νὰ ὑποκύπτῃ, διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀξιοπρέπειάν της. Φαντάζεται λοιπὸν κανεὶς τὴν τραγικότητα τῆς θέσεώς της καὶ ἂν ἠδύνατο ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας νὰ ἔχῃ τὴν ψυχικὴν ἡρεμίαν διὰ νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὸ ἔργον της. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἦσαν σπάνια τὰ παραδείγματα, κατὰ τὰ ὅποια αἱ διδασκάλισσαι ἐγίνοντο ἀντικείμενα σκανδάλων, τινὰ τῶν ὁποίων ὠφείλοντο βεβαίως εἰς τὴν ἀσκηθεῖσαν πίεσιν, ἄλλα ὅμως ἦσαν ἀποτελέσματα τῆς ἐλαφρότητος τῶν διδασκαλισσῶν. Ἀκριβῶς δὲ τὴν ἐλαφρότητα ταύτην ἔχων ὑπ' ὄψει του ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας Μαυροκορδάτος ἔγραφε πρὸς αὐτάς τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1872 διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 8038 ἐγκυκλίου του· «Πρὸς τοὺς δημοδιδασκάλους ἀποτεινόμενος δὲν ὤκνησα νὰ μεταχειρισθῶ γλῶσσαν τραχυτέραν πῶς καὶ ἀπειλητικὴν, λαλῶν ἀνὴρ πρὸς ἄνδρας· πρὸς ὑμᾶς ὅμως, Κυρίαί, καὶ τὰς ἐκφράσεις ἀναγκάζομαι νὰ περιστείλω ἐπὶ τὸ ἠπιώτατον, καὶ τὰς

νουθεσίας νὰ μετριάσω ἐπὶ τὸ ἀνεπαχθέστατον. Ἐλπίζων ὅμως ὅτι ὁμιλῶν πρὸς Ἑλληνίδας εὖ ἠγμένας, θέλω ἐννοηθῆ εὐκόλως καὶ εὐηκόως, παρακαλῶ ὑμᾶς νὰ μὲ ἀκούσητε οὐχὶ μόνον ὡς Ὑπουργόν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀδελφὸν καὶ φίλον. Ἡ ὑπόληψις ὑμῶν, φίλοι νεάνιδες, εἶναι τὸ τιμαλφέστατον πάντων κτημάτων, ὅπερ ὀφείλετε νὰ διατηρήσητε ἀπρόσβλητον καὶ ἀπὸ ἀπλῆς ὑπονοίας. Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησεν ὑμᾶς εὐπαθεστέρας καὶ εὐαίσθητοτέρας τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ, ἐλαττούμεναι ἐκείνων κατὰ τοῦτο, ὑπερέχετε πολὺ κατὰ τὴν περὶ τὸ παιδαγωγεῖν εὐχέρειαν καὶ τὴν μόρφωσιν τῆς καρδίας τῶν παιδίων. Ἡ παιδαγωγική, τὸ σπουδαιότατον μέρος τῆς διδασκαλίας, ἧς ἠκροάσθητε τὰς ἀρχάς, ὑπέδειξεν ἤδη ὑμῖν, ὅτι ὁ μὴ παιδαγωγηθεὶς ὀρθῶς λογίζεται ἀπαίδευτος κἂν ἤθελεν ἀποκτήσει γνώσεων περιουσίαν· ἐμάθετε δὲ πάντως, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ ἀνδρὸς ἐπλάσθη διὰ τὸν ἔξω καὶ ἐν ὑπαίθρῳ βίον, τὸ δὲ τῆς γυναικὸς διὰ τὸν οἶκον. Ἄλλ' ὑπὸ τὴν ιδιότητα ταύτην ὅποια ἱερότης καθηκόντων, ὅποια λαμπηδῶν παντοίων ἀρετῶν ! Καὶ διὰ τοῦτο μήτηρ περιστοιχουμένη ὑπὸ τέκνων ἐναρέτων, τὰ ὅποια εἰς τὸ παράδειγμα αὐτῆς ὀφείλουσι βίον εὐδαίμονα, εἶναι τὸ ὠραιότατον τῶν θεαμάτων. Τὰς ἀρχάς ταύτας ἐπιμελήθητε, φίλοι, νὰ καταστήσητε κοινὰς ταῖς παρ' ὑμῖν διδασκομέναις, παρέχουσαι ὑμᾶς αὐτὰς παράδειγμα τῶν ἠθικῶν παραγγελμάτων, ὅσα δὲν λείπετε, εἶμαι βέβαιος, νὰ ἐπαναλαμβάνητε συχνὰ ταῖς μαθητρίαις σας. Μεταξὺ δὲ τῶν κοινῶν συνηθειῶν, ὅσας θὰ στιγματίσητε, πρωτίστη πάντως εἶναι ἡ περὶ τὸν καλλωπισμὸν ἀπειροκαλία, τὰ πολυποίκιλα ἐκεῖνα καὶ πολυδάπανα κοσμήματα, τὰ περίθετα τριχώματα, τὰ ψευδεπίπλαστα χρώματα, τὰ ὅποια ἀσχημίζουσι μᾶλλον ἢ ὠραίζουσι τὰς νεάνιδας, καὶ μετὰ τῶν ὁποίων ἡ παρθενικὴ σεμνότης δὲν δύναται νὰ συνυπάρξῃ. Ἄλλὰ ταῦτα πάντα, τῶν ὁποίων τὴν ἄμεσον ἀποσκοράκισιν ἀπαιτεῖ καὶ λόγῳ οἰκονομίας ἡ πτωχὴ μας κοινωνία, πῶς δύναται νὰ διατάξῃ τελεσφόρως ἡ δημοδιδάσκαλος, ὅταν ὁ ἀνοίκειος καὶ εἰς τὴν οἰκιακὴν τῆς τάξεως καὶ εἰς τὸ ἐπάγγελμά της καλλωπισμὸς διαψεύδῃ τὰ διδάγματα της; Ὄταν ἐμφανίζηται ἐνώπιον πτωχῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἀπόρων κορασίων μετὰ πτερωτοῦ σκιαδίου, μετὰ διαφανοῦς κε-

κρυφάλου, μετὰ πολυτελῶν καὶ ποικιλοχρῶν ἱματίων¹. Καὶ πρόσφ' ἀποτελεσματικώτερον ἤθελον ἐπενεργήσῃ ἐπ' αὐτῶν οἱ λόγοι τῆς, ἐὰν ἀπλῶς καὶ καθαρῶς ἐσταλμένη καὶ διὰ μόνων τῶν χρωμάτων τῆς αἰδοῦς κεκοσμημένη, ἔχῃ σύμφωνον πρὸς τοὺς λόγους τῆς καὶ τὴν περιβολήν;...».

Γενικῶς αἱ διδασκάλισσαι παρουσιάζουν μειονεκτικότητα ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἄρρενας διδασκάλους, ὀφειλομένην καὶ εἰς τὸ φύλόν των βεβαίως, κυρίως ὁμως εἰς τὸ ὅτι τὰ διδασκαλεῖα τῆς Φιλεκπ. Ἑταιρείας, ἐξ ὧν κατὰ τὸ πλεῖστον προέρχονται, δεικνύονται πάντοτε καθυστερημένα ἐν σχέσει μὲ τὰ δημόσια.

Ὡς πρὸς τὴν βαθμολογικὴν ἱεραρχίαν αἱ διδασκάλισσαι ἠκολούθουν τοὺς δημοδιδασκάλους, ἐπὶ τι ὅμως χρονικὸν διάστημα διέφερον κατὰ τὸν μισθόν.

3. Διορισμοί, πειθαρχικαὶ ποιναί, μεταθέσεις.—Κατὰ τὸν νόμον τοῦ 1834 οἱ διορισμοὶ καὶ αἱ μεταθέσεις τῶν δημοδιδασκάλων ἐγίνοντο διὰ Βασιλικῆς ἀποφάσεως τῆ προτάσει τῆς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλπ. Γραμματείας, προκειμένου δὲ περὶ μεταθέσεων καὶ μετὰ γνωμοδότησιν τῶν δημοτικῶν ἢ ἐπιθεωρητικῶν ἐπιτροπῶν. Τὴν 22 ὅμως Φεβρουαρίου 1835 ἐξεδόθη διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ τῶν δημοδιδασκάλων παρεχωρεῖτο εἰς τὸν Ἐπίτροπον τῆς Παιδείας, ὑποχρεούμενον νὰ ὑποβάλλῃ κατὰ μῆνα εἰς τὸν Βασιλέα κατάλογον τῶν διορισθέντων. Εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ διορισμοῦ περιλαμβάνοντο καὶ αἱ μεταθέσεις, αἵτινες ἔκτοτε ἐνηργοῦντο διὰ Ἐπιτροπικῆς ἀποφάσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς πειθαρχικὰς—ἐπανορθωτικὰς, ὅπως τὰς ὠνόμαζον τότε—ποινὰς, αὗται κατὰ τὸ ἄρθρ. 41 τοῦ νόμου τοῦ 1834 ἦσαν 1) ἐπίπληξις, 2) πρόστιμον 1—20 δραχμῶν, 3) ἀπόλυσις 8 ἡμερῶν μέχρις 6 μηνῶν μετὰ ἢ ἄνευ ἀφαιρέσεως τοῦ μισθοῦ. Τὰς ποινὰς ἐδικαιοῦντο νὰ ἐπιβάλλουν αἱ ἐπιθεωρητικαὶ ἐπιτροπαὶ καὶ

1. Ἦτο ἡ καλὴ ἐκείνη ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν «ὁ διαφανὴς κεκρύφαλος» τῆς διδασκαλίας προσέβαλλε τὴν δημοσίαν αἰδῶν. Τώρα αἱ διδασκάλισσαι δὲν ἔχουν μὲν διαφανῆ κεκρύφαλον, ἔχουν ὁμως τόσα ἄλλα πράγματα διαφανῆ, χωρὶς κανεὶς νὰ διαμαρτύρηται. Εἰς μίαν 50ετίαν πόσον προώδευσαν αἱ διδασκάλισσαι τοῦλάχιστον κατὰ τὴν ἐνδυμασίαν!

ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόφασις εἶχε «τὸ κῦρὸς τῆς εἴτε ἀπεφάσισαν· αἱ ἐπιτροπαὶ τῶν κατ' ἐπαρχίας ἢ κατὰ νομοὺς σχολείων, εἴτε μή». Εἰς ἀπολογία δὲν ἐκαλεῖτο ὁ τιμωρούμενος. Ἡ ἀπόλυσις δὲν περιλαμβάνετο μεταξὺ τῶν πειθαρχικῶν ποινῶν, διότι αὕτη ἦτο ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῆς Κυβερνήσεως. Τούτέστιν οὐδεμία ἀσφάλεια ὑφίστατο ὑπὲρ τῶν δημοδιδασκάλων, οἵτινες ἦσαν ὑποχείριοι τοῦ ἰσχύοντος ἐκάστοτε κόμματος. Τῶν μεταθέσεων πρὸ παντὸς ἐγένετο μεγάλη κατάχρησις. Ὅποτεδῆποτε ἐντὸς τοῦ σχολικοῦ ἔτους, μόνον διότι δὲν ἦτο ἀρεστός εἰς τὸν κομματικὸν παράγοντα τοῦ τόπου, ἐλαμβάνετο ὁ διδάσκαλος καὶ ἐξεσφενδονίζετο εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς χώρας. «Αἱ διάφοροι ἐπιτροπαὶ ἀπεδείχθησαν τύπος καὶ σκιά μόνον — γράφει ἐν τῇ αἰτιολογικῇ του ἐκθέσει τῶν νομοσχεδίων τοῦ 1899 ὁ τότε Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας—ὡς καὶ αἱ παντοδαπαὶ ἐπιθεωρήσεις. Τὴν ὅλην διοίκησιν συνεκέντρωσε τὸ Ὑπουργεῖον καὶ ἰδίᾳ ὁ ἐν αὐτῷ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοτικῶν σχολείων, ὅστις ἐκποδῶν τιθέμενος τὰς περὶ πειθαρχικῶν ποινῶν διατάξεις τοῦ νόμου τοῦ 1804 ἤγε καὶ ἔφερε τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν οὐχὶ πάντοτε ἐπ' ἀγαθῷ αὐτῆς. Ἀπὸ τῆς μεταπολιτεύσεως καὶ ἐντεῦθεν μετεβλήθησαν οἱ ὅροι. Οἱ δημοδιδάσκαλοι ἀπηλλάγησαν μὲν τῆς αὐθαιρεσίας τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ, ἀλλ' ὅπως γίνωσιν ἔρμαιον τοῦ ἐκτοτε ἐπικρατήσαντος παρ' ἡμῖν κοινοβουλευτισμοῦ. Ὑπὸ τὴν νέαν ταύτην κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἔπρεπεν εἰς πᾶσαν κυβερνητικὴν μεταβολὴν νὰ προσενεχθῶσιν ἐκατόμβαι ὅλαι διδασκάλων. Οὔτε ἰκανότης, οὔτε πιστὴ καὶ εὖορκος τοῦ καθήκοντος ἐκπλήρωσις ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν. Ἀναλόγως τῶν συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν τῶν ἐκάστοτε κρατούντων διωρίζοντο, μετετίθεντο καὶ ἀπελύοντο οἱ δημοδιδάσκαλοι». Χαρακτηριστικὸν τῆς τότε καταστάσεως εἶναι τὸ κάτωθι ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἀγορεύσεως τοῦ Θ. Π. Δεληγιάννη κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς τῆς 29 Ἰουνίου 1899· «Ἀλλὰ πλὴν τούτου—λέγει—ὑπῆρχε καὶ ἄλλο κακὸν μέγιστον, ὅτι ἡ διάταξις τοῦ νόμου τοῦ 1834 δὲν εἶχε μὲν καταργηθῆ νόμος, ἀλλ' εἶχε καταργηθῆ πράγματι καὶ δὲν μετεκινουῦντο οἱ δημοδιδάσκαλοι καθ' ὃν τρόπον ὁ νόμος ἐκεῖνος ὥριζεν, ἀλλὰ καθ' ὃν τρό-

πον ὁ Ὑπουργὸς ὤρισεν· ἐπομένως κατὰ τὴν 1ην Σεπτεμβρίου ἐγίνοντο τοιαῦται μετακινήσεις, ὥστε οἱ δημοδιδάσκαλοι μετεποιούοντο εἰς μετακομιστὰς ταχυδρομικῶν σάκκων. Κατὰ τὸ 1877 περιστάσεις μοὶ ὑπηγόρευσαν τὸ καθῆκον νὰ δεχθῶ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἐκπαιδεύσεως, συμπράττων μετ' ἄλλων ἡγετῶν κομμάτων, ἐν τῷ Ὑπουργείῳ ἐκείνῳ, τὸ ὁποῖον ὁ ἀείμνηστος Ζαΐμης ὠνόμασεν οἰκουμενικόν. Μεταξὺ πάντων τῶν ἡγετῶν τῶν κομμάτων, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουσαν τότε τὴν κυβέρνησιν, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶχε περισσοτέρους φίλους ἐν τῷ κοινοβουλίῳ ἦτο ὁ Κουμουνδοῦρος. Τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ 1877 δὲν ἐπέζησε πολὺν καιρὸν, κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ 1878 παρητήθη, ἐσχηματίσθη δὲ νέον Ὑπουργεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαβον μέρος δύο ἐκ τῶν Ὑπουργῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ Ὑπουργείου, ὁ ἀείμνηστος Κουμουνδοῦρος καὶ ἐγώ, ὁ ὁποῖος ἐγενόμην Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ προσωρινῶς ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως. Ὁ Κουμουνδοῦρος εἶχε πολλοὺς, παμπόλλους φίλους ἐν τῷ κοινοβουλίῳ, εἶχε κόμμα ἐν ὅλῃ τῇ ἐπικρατείᾳ, ἦτο πολιτικὸς περιβεβλημένος διὰ μεγάλης πολιτικῆς ἰσχύος. Ὄταν προσήγγιζεν ἡ 31 Αὐγούστου ἤρχισαν νὰ συρρέωσιν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως σημειώσεις καὶ συστάσεις. Ἐγὼ ἀπεδήμουν εἰς Εὐρώπην, ἐπανῆλθον δὲ τότε τὴν 10 Αὐγούστου, περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ μηνὸς ἐκείνου, ὁ τότε ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοτικῶν σχολείων, διευθύνων τὸ τμήμα τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀγαπητὸς φίλος, ὁ ὁποῖος δὲν ζῆ πλέον, μοὶ ἐπρότεινε νὰ ἐργασθῶμεν εἰς τὰς μετακινήσεις τῶν δημοδιδασκάλων, μετέβην δὲ τῇ 31 Αὐγούστου εἰς τὸ Ὑπουργεῖον καὶ προσῆλθον εἰς τὸ ἐμὸν γραφεῖον, ὃ τε ὁ εἰρημένος τμηματάρχης καὶ ὁ τότε βοηθὸς τοῦ τμήματος Βενθύλος, κομίζων ὀγκωδέστατον τόμον, ἀληθῆ Πανδέκτην καὶ πληθὺν ἐγγράφων. Ὄτε ἐπρόκειτο ν' ἀρχίσωμεν τὴν ἐργασίαν, παρεκάλεσα νὰ ἀναγνωσθῶσιν αἱ διατάξεις τοῦ ἰσχύοντος τότε νόμου, ἦτοι τοῦ νόμου τῆς 6 Φεβρουαρίου 1834, δυνάμει τῶν ὁποίων ἡμεῖς μετηρχόμεθα τοιαύτην ἐξουσίαν. Ὄταν ἀνεγνώσθησαν αἱ εἰρημέναι διατάξεις, παρετήρησα εἰς τὸν μακαρίτην Πετρίδην, ὅτι οὐδὲν εἶχομεν κατ' αὐτὰς δικαίωμα νὰ προβῶμεν εἰς μεταβολάς, διότι πρέπει πρὸς τοῦτο νὰ ἔχωμεν ἐκθέσεις

ἐφορευτικῶν ἐπιτροπῶν, ἂν δ' αἱ ἐφορευτικαὶ ἐπιτροπαὶ οὐδαμοῦ ὑπῆρχον, δὲν ἠδυνάμεθα ὅμως ἡμεῖς νὰ προβῶμεν εἰς μεταθέσεις καὶ παύσεις ἄνευ τῆς προτάσεως τῶν ἐφορευτικῶν ἐπιτροπῶν. Ὁ μακαρίτης Πετρίδης εἶχέ τινα ἀπειρίαν πολιτικὴν καὶ μοὶ ἐφάνη διστάζων μήπως τυχὸν ἢ ὄργῃ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι συνίστων τὰς τοιαύτας μετακινήσεις, στραφῆ κατ' αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο παρεκάλεσα αὐτὸν νὰ δεχθῆ ἔγγραφον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγὼ ὡς Ὑπουργὸς προσεκάλουν τὸν γενικὸν ἐπιθεωρητὴν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως νὰ μὴ ὑποβάλλῃ οὐδεμίαν πρότασιν μετακινήσεως δημοδιδασκάλου, ἂν δὲν ἦτο σύμφωνος μὲ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου. Οὕτω δὲ οὐδεμία ἐγένετο μετακίνησις. Ἄλλὰ κατὰ τὴν 2 Σεπτεμβρίου ὑπῆρξε συγκίνησις, πάντες δ' οἱ πολιτικοὶ φίλοι τοῦ Κουμουνδοῦρου, πληροφορηθέντες ὅτι οὐδεμία συνετελέσθη ἐκ τῶν συστάσεων αὐτῶν, παρέστησαν εἰς τὸν Κουμουνδοῦρον, ὅτι ἐγὼ ἀντεπολιτεύθην αὐτόν, μηδεμίαν ἐκτελέσας τῶν συστάσεων αὐτῶν. Ἄλλ' ὁ Κουμουνδοῦρος, ἀνὴρ εὐφυῆς, ἐφρόντισε νὰ πληροφορηθῆ, ἂν ἐγένοντο μετακινήσεις ἐν Γόρτυνι, ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, ἐξ ὧν εἶχον φίλους, ἰδίως δ' ἐν Γόρτυνι, ἐν ἧ τὰ πράγματα ἦσαν διατεταγμένα κατὰ τὰς ἐπιθυμίας πολιτευομένου τινὸς τότε ἐκ Γόρτυνος, γαμβροῦ ἰσχυροτάτου πολιτικοῦ ἀνδρός, τοῦ μακαρίτου Βούλγαρη, ὁ ὁποῖος ἐπηρέαζεν ἕνεκα τούτου πάντα τὰ Ὑπουργεῖα. Πληροφορηθεὶς δ' ὅτι οὐδαμοῦ ἐγένοντο μετακινήσεις, ἐπέβαλε σιγὴν εἰς πάντας. Οὕτω δὲ διήλθομεν ἄνευ μετακινήσεων τὸν χρόνον ἐκεῖνον».

Τὴν τοιαύτην οἰκτρὰν θέσιν τῶν διδασκάλων ἠθέλησε νὰ βελτιώσῃ πῶς ὁ νόμος Υἠ' τοῦ 1871. Κατ' αὐτὸν ἀπηγορεύοντο αἱ μεταθέσεις διαρκοῦντος τοῦ σχολικοῦ ἔτους, ἐπιτρεπόμεναι μόνον κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς. Ἐξαιρετικῶς ἐπετρέποντο μεταθέσεις καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μαθημάτων 1) λόγῳ νόσου, 2) ἀμοιβαῖαι, καὶ 3) ἂν ἡ περαιτέρω διαμονὴ τοῦ διδασκάλου ἐν τῷ σχολείῳ ἦτο «ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰς εὐλόγους ἀξιώσεις τῆς κοινότητος καὶ δύναται νὰ ἔχη δυσαρέστους συνεπειάς». Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν ἔπρεπε προηγουμένως νὰ κληθῆ εἰς ἀπολογίαὶν ὁ διδάσκαλος. Διὰ τοῦ νόμου τούτου ἀπεσοβήθη μὲν τὸ κα-